

lumunda Tasavvuf (17. Yüzyıl), İstanbul 2001, s. 156-167; Ramazan Muslu, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf* (18. Yüzyıl), İstanbul 2003, s. 168-169; Hür Mahmud Yücer, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf* (19. Yüzyıl), İstanbul 2003, s. 175; Mehmet Cemal Öztürk, *Cerrâhîlik*, İstanbul 2004, s. 38-66; Metin İzeti, *Balkanlar'da Tasavvuf*, İstanbul 2004, s. 184-186.

MEHMET CEMAL ÖZTÜRK

RAMAZANOĞLU, Mahmut Sami (1892-1984)

Nakşibendi-Hâlidî şeyhi.

Adana'da doğdu. Babası Ramazanoğulları diye bilinen aileden Müctebâ Bey, anesi Ümmügülsüm Hanım'dır. Adana'da rüşdiye ve idâdîde okuduktan sonra İstanbul'a gidip Dârülfünûn Hukuk Fakültesi'ne kaydoldu. Mezuniyetin ardından İstanbul'da askerlik hizmetini yaptığı dönemde Kelâmî Dergâhı şeyhi Esad Erbilî'ye intisap etti. Seyrû sülûkünü tamamlayınca Esad Erbilî tarafından kendisine Nakşibendî hilâfeti verildi (söz konusu icâzet, Erbilî'nin 1922'de ilk baskısı yapılan *Mektûbât*'ı içinde yer aldığına göre [134. mektup] bu tarihten önce verilmiş olmalıdır). Ardından Adana'ya yerleşen Mahmut Sami Efendi birkaç yıl sonra irşad faaliyetiyle meşgul olmaya başladı. Tekkelerin kapatılması ve dönemin hassasiyeti sebebiyle faaliyetlerini daha ziyade özel sohbetler şeklinde sürdürdü. El emeğiyle çalışıp kazanmaya önem verdiği için bir ticarethanenin muhasebe defterlerini tutarak geçimini temin etti. 1946 yılında hacca gitti. 1950'de Adana Ulucamii'nde vaaz vermeye başladı. 1951'de gittiği İstanbul'da iki yıl kaldı. 1953'te ikinci hac dönüşü Şam'a yerleşmeye karar verdi. Buradaki Türk öğrencilere *Rûhu'l-beyân* ve *Mektûbât* gibi eserleri okutarak tasavvuf sohbetleri yaptı. Ertesi yıl Şam'a yerleşme kararından vazgeçip İstanbul'a döndü. Erenköy'de Zihniye Camii'nde vaaz verirken bir yandan da özel sohbetler yaparak irşad vazifesini sürdürdü. Bu dönemde de geçimini bir ticarethanenin muhasebe işlerinde çalışarak temin etti. 1979'da ailesiyle birlikte yerleştiği Medine'de 12 Şubat 1984'te vefat etti ve Cennetü'l-bakî Kabristanı'na defnedildi.

Mahmut Sami Efendi sohbetlerinde bazı süre tefsirlerine, önceki peygamberlerle Hz. Muhammed ve ashabının hayat hikâyelerine yer verir; edep, tevazu, gönül eğitimi, sohbet, az yeme, az uyuma, tehecüd ve evvâbın namazları gibi konular üze-

Mahmut Sami
Ramazanoğlu

rinde önemle dururdu. Bütün hareketlerinin dinî kurallara uygun olmasına özen gösterir, Muhyiddin İbnü'l-Arabî'yi takdir etmesine rağmen halk anlayamaz diye onun görüşlerine sohbetlerinde yer vermezdi. Müridlerin eğitiminde halvet ve erbaîni uygulamaz, râbıta konusunda şeyhe muhabbetin yeterli olduğunu söylerdi. Nakşibendiyye'den başka Kâdiriyye'den de hilâfeti olan Sami Efendi müridlerine Nakşibendî evrâdının yanı sıra Kâdirî evrâdı da telkin ederdi. Vefatından sonra sevenlerinin sohbet ve irşad hizmetlerini daha çok Musa Topbaş devam ettirmiştir. Hayatı ve şahsiyeti hakkında Sâdık Dâna (Musa Topbaş) *Sultânü'l-ârifin eş-Şeyh Mahmûd Sâmî Ramazanoğlu* (İstanbul 1991), Osman Karabulut *Ârifler Sultanı Ramazanoğlu Mahmud Sami* (Konya 1994), Mustafa Özdamar *Ramazanoğlu Mahmut Sami Efendi* (İstanbul 2000) adlı eserleri kaleme almışlardır.

Eserleri. *Mükerrrem İnsan* (İstanbul 1983); *Hazret-i İbrâhim aleyhisselâm* (İstanbul 1984); *Hazret-i Yûsuf aleyhisselâm* (İstanbul 1984); *Yûnus ve Hûd Sûreleri Tefsiri* (İstanbul 1984, 4. bs.); *Bedir Gazvesi ve Enfâl Sûresi Tefsiri* (İstanbul 1985, 4. bs.); *Uhud Gazvesi* (İstanbul 1984); *Tebûk Seferi* (İstanbul 1984); *Hazreti Ömer'ul-Fâruk radiyallâhu anh* (İstanbul 1984); *Hazret-i Ali'yyül-Murtezâ radiyallâhu anh* (İstanbul 1984); *Hazreti Hâlid bin Velid radiyallâhu anh* (İstanbul 1984); *Ashâb-ı Kirâm Menâkıbı* (I-II, İzmir, ts.); *Musâhabe* (I-VI, İstanbul 1984); *Hazreti Ebû Bekir Sıddık radiyallâhu anh* (İstanbul 1985); *Bakara Sûresi Tefsiri* (İstanbul 1985); *Fâtiha Sûresi Tefsiri* (İstanbul 1987); *Duâlar ve Zikirler* (İstanbul 1987, 3. bs.); *Hazreti Osman Zinnüreyn radiyallâhu anh* (İstanbul 2003); *Bayram Sohbetleri* (İstanbul 2005; Sami Efendi'nin sohbetlerinden yazıya geçirilmiştir).

BİBLİYOGRAFYA :

Esad Erbilî, *Mektûbât* (nşr. H. Kâmil Yılmaz – İrfan Gündüz), İstanbul 1983, s. 358-361; Vehbi Vakkasoğlu, *Maneviyat Dünyamızda İz Bırakanlar*, İstanbul 1987, s. 145-155; Sâdık Dâna, *Sultânü'l-ârifin eş-Şeyh Mahmûd Sâmî Ramazanoğlu*, İstanbul 1991; H. Kâmil Yılmaz, *Altın Silsile*, İstanbul 1994, s. 224-235; a.mlf., "Ramazanoğlu Mahmûd Sâmî Efendi", *Sahâbeden Günümüze Allah Dostları*, İstanbul 1996, X, 241-259; Mustafa Kara, *Metinlerle Günümüz Tasavvuf Hareketleri*, İstanbul 2002, s. 367-368; Osman Şevket Yardımedici, "Şam Günleri", *Altınoluk*, sy. 204, İstanbul 2003, s. 7-11; Mehmet Demirci, "Sâmi Efendi", *Yeni Dünya*, sy. 136, İstanbul 2005, s. 28-29.

NECDET TOSUN

RAMAZANOĞULLARI

Adana ve Çukurova yöresinde
beylik kuran
bir Türkmen hânedanı
(1352-1608).

Oğuzlar'ın Üçok koluna bağlı Yüregir boyuna mensup olup Moğol istilâsı üzerine Anadolu'ya gelen, Bozok ve Üçok adlarıyla iki kola ayrılan kalabalık bir Oğuz (Türkmen) topluluğu içinde yer almıştır. Üçoklar, Çukurova yöresinde yurt tutmuş, Yüregir kolu ise Adana'nın güneyindeki Ceyhan-Seyhan ırmakları arasında kışlamaya başlamıştır. Bu boy içinde Ramazan adlı bir beyin özellikle XIV. yüzyılın ortalarına doğru ön plana çıktığı anlaşılmaktadır. 753'te (1352) Dulkadirîler'in başı ve Elbistan Emiri Karaca Bey'in Memlûk Sultanı el-Melikü's-Sâlih'e karşı bir isyana katılması sonucu Türkmen emirliğinden azledilmesi üzerine bu göreve Ramazan getirilmiştir. İki yıl sonra Ramazan Bey'in oğlu, Dimaşk'ta bulunan sultanın katına gelerek ona ve büyük emirlere 1000 Türk atı takdim etmiş ve kendisine babasına olduğu gibi dirlikle birlikte Türkmenler'in emirliği verilmiştir. Ayrıca maiyetinde bulunanlara tablhâne ve "onlar" emirlikleri tevcih edilmiştir (Cemâziyelevvel 755 / Haziran 1354). Buna göre Ramazan Bey Haziran 1354'ten önce vefat etmiş ve Memlûk Devleti tarafından yerine oğlu tayin edilmiştir. Böylece Ramazanoğulları adını alan aile ortaya çıkmıştır.

Sis'i Memlûkler'in elinden almak isteyen Ramazanoğlu İbrâhim Bey, Dulkadiroğlu Halil Bey ile ittifak yaptı. Bunun üzerine Üçoklar'ı te'dip için Çukurova'ya Halep Valisi Timurbay (Temür Bay) kumandasında kalabalık bir ordu gönderildi. Memlûk ordusuna karşı koyamayacaklarını anlayan Türkmen beyleri Ayas'ta bulunan Timur-

bay'ın yanına giderek itaatlerini bildirdilerse de onun bölgede sert davranıp yağma hareketlerine girişmesi Türkmenler'in büyük tepkisine yol açtı. Bir araya gelen Türkmenler, Belen'i (Bâbülmelik) tutup Memlük ordusunu ağır bir yenilgiye uğratılar, Timurbay'ı da esir aldılar (780/1379). 783'te (1381) İbrâhim Bey Türkmenler'in başbuğu, 785 (1383) yılında da Adana valisi (nâib) olarak anılmaya başlandı; ancak Özer ve Burnaz oğulları ile birlikte yol kesmek, Anadolu hacıları ve tâcirlerini soyamak, Sîs'i ele geçirmek için Karaman Hükümdarı Alâeddin Bey ile ittifak kurmakla itham edildi. Üzerine yollanan Memlük ordusu karşısında yanındaki Karamanlı Türkmenler'le birlikte dağlara çekilip oradan Sîs dolaylarına geldi. Fakat Memlükler'in Sîs nâibi Taş Boğa beklenmedik bir zamanda oğullarını ve karısını esir aldı, İbrâhim Bey'i de Makrîzî'ye göre Bayatlar'a sığınmaya mecbur bıraktı. Daha sonra İbrâhim Bey kardeşi Kara Mehmed ve annesiyle birlikte yakalanıp Sîs'e getirildi ve burada idam edildi. İbrâhim Bey, Çukurova'yı Memlük hâkimiyetinden kurtarma amacını taşımakla birlikte bunu gerçekleştirebilecek güçlü bir askerî destekten yoksun olduğu için başarılı olamadı.

İbrâhim Bey'den sonra beyliğin başına kardeşi Ahmed Bey geçti. 803 yılı sonlarında (Temmuz 1401) Halep Valisi Timurtaş, Arap emîri Nuayr'ın şehri kuşatması üzerine Ahmed Bey'den yardım istedi. Yardıma gelen Ahmed Bey Nuayr'ı mağlûp ederek şehri kurtardı. Ertesi yıl Memlükler'e isyan eden Timurtaş'ın yanında yer aldı. Ancak her ikisi de yeni Halep Valisi Tokmak tarafından bozguna uğratıldı. Makrîzî'ye göre 803'te (1400-1401) Sultan Ferec'e gelen bir mektupta Ahmed Bey'in diğer bazı Türkmen beyleriyle birlikte Halep'i Timur'un askerlerinden kurtarıp onlardan 3000'den fazla kişiyi öldürdükleri bildirilmişti. Fakat bu haber diğer kaynaklarca teyit edilmemiştir. Ertesi yıl Ahmed Bey, kendisine iltica eden Dimaşk Valisi Emîr Seyfeddin Tağrıberdî'yi (İbn Tağrıberdî'nin babası) bir yıl kadar yanında misafir etti. Ardından Antakya Emîri Doğançoğlu'nu (İbn Sâhibülbâz) cezalandırmak isteyen Halep Valisi Timurtaş'a katıldı. Dulkadiroğlu Ali'yi davet eden Timurtaş aralarında düşmanlık bulunan Ahmed Bey ile onu barıştırdı; böylece uzun süredir birbirine düşman olan Bozoklar ile Üçoklar'ın aralarını buldu. Daha sonraki yıllarda Ahmed Bey, Memlük emirlerinden el-Melikü'l-Müeyyed Şeyh ile Nevruz arasındaki

mücadelelerde Şeyh'in tarafını tuttu. 813 (1410) yılında Ahmed Bey damadı olan Memlük Sultanı Ferec'i ziyaret etmek için Mısır'a gitti. Ahmed Bey'in kızı sultanın başhatunu idi. Ardından ülkesine dönen Ahmed Bey, 818'de (1415) yedi ay kuşatmadan sonra Tarsus'u Karamanoğlu'nun elinden alarak hutbeyi Memlük Sultanı el-Melikü'l-Müeyyed Şeyh adına okuttu ve oğlu İbrâhim'i şehrin valiliğine tayin etti. Ramazanlı hânedanının bu ünlü beyi 819 (1417) yılının sonlarında vefat etti. Hânedanın en önemli şahsiyeti olan Ahmed Bey, Adana'dan başka Sîs, Ayas, Misis ve Tarsus'u idaresi altında bulundurmıştır.

Ahmed Bey'in ölümü üzerine oğulları arasında mücadele başladıysa da bu uzun sürmedi. İbrâhim Bey kardeşlerini bertaraf ederek beyliğin başına geçti. Memlük Sultanı el-Melikü'l-Müeyyed, Tarsus'u Karamanlılar'ın elinden almak için Hama'ya geldiğinde Ramazanoğlu ile Özeroğlu'nun elçileri beyleri adına sultandan özür dilediler. Kaynaklarda bunun sebebi hakkında bilgi yoktur. İbrâhim Bey az sonra yanında kardeşi, annesi ve ailenin diğer mensupları olduğu halde Halep'te sultanın huzuruna geldi. Sultan, İbrâhim Bey'i çok iyi karşıladı. Ardından Halep Valisi Koçkar'ı Tarsus'un zaptına memur etti. Şehir kısa bir zamanda barış yoluyla Karamanlılar'dan tekrar alındı ve bir vali tayin edildi. Fakat İbrâhim Bey, Tarsus'un kendisine verilmemesine öfkelenerek orayı kuşattı (821/1418), Karaman Hükümdarı Mehmed Bey de yardıma gelmişti. Bunun üzerine el-Melikü'l-Müeyyed, İbrâhim Bey'i azledip beyliğin başına İbrâhim Bey'in kardeşi İzzeddin Hamza'yı getirdi. Aynı ve ondan naklen İbn Hacer, Hamza'nın İbrâhim Bey'in oğlu olduğunu yazarsa da onun İbrâhim Bey'in kardeşi olduğuna dair Makrîzî'nin verdiği bilgi daha doğrudur.

Tarsus çok geçmeden Karamanoğlu Mehmed Bey'in oğlu Mustafa Bey tarafından alındı (Ramazan 821 / Ekim 1418). Zilhicce 821'de (Ocak 1419) İbrâhim Bey'in annesi Kahire'ye giderek sultandan oğlunu bağışlamasını rica etti. Hükümdar ricasını yerine getirmediği gibi onu hapse attırdı. İbrâhim Bey ise Adana hâkimi olma durumunu koruyordu. el-Melikü'l-Müeyyed, oğlu İbrâhim kumandasında önemli bir kuvveti kuzeyden Karamanoğlu Mehmed Bey'in üzerine gönderdiği gibi Şam Valisi Tanıbek Mıyık'ı da Tarsus'un zaptıyla görevlendirdi. Hamza Bey, Amik ovasında Şam valisiyle buluştu, Özeroğlu da sefere katıldı. Bunlar İbrâhim Bey'le Karamanoğlu Mustafa Bey'i bozguna uğratıp

Adana ile Tarsus'u ele geçirdiler (822/1419). İbrâhim Bey kaynatası Karamanoğlu Mehmed Bey'in yanına gitti ve Eylül 1419'da onun Kayseri seferine katıldı. Ancak Memlükler'in baskısı üzerine kaçmak zorunda kaldı. Aynı yıl içinde Ramazanoğlu hânedanından Emîr Sadaka'nın Sîs'te öldürüldüğüne dair bilgilere rastlanır. Sadaka'nın İbrâhim Bey'le akrabalık derecesi bilinmediği gibi onun ne sebeple öldürüldüğü de mâlûm değildir. Bunun gibi İzzeddin Hamza Bey'in beyliği hakkında güvenilir bilgi yoktur. İ. Hakkı Uzunçarşılı, kaynak göstermeden İbrâhim Bey'in oğlu kabul ettiği İzzeddin Hamza'nın babası, amcaları Ali ve Mehmed beylerle mücadele ettiğini ve 829 (1426) yılında öldürüldüğünü yazar. 828'de (1425) Özeroğlu ile Ramazanoğlu arasında bir savaş vuku bulmuştu. Bu hadisedeki Ramazanoğlu'nun kim olduğu da bilinmemektedir. 830'da (1427) Karamanoğlu İbrâhim Bey'in, eniştesi Ramazanlı İbrâhim Bey'i Memlük sultanının talebi üzerine Kayseri'yi geri alma müsaadesi ve yardımı karşılığında teslim ettiği görülmektedir. Kahire'ye götürülen İbrâhim Bey, buraya gelen Ramazanoğulları'ndan Mehmed Bey tarafından iki amcasını, kardeşlerini ve onların çocuklarını öldürdüğü gerekçesiyle suçlandı; ardından İbrâhim Bey öldürüldü (Rebiülevvel 830 / Ocak 1427) ve makamı Mehmed Bey'e verildi. Bu olaydan beş yıl sonra Çukurova'dan geçen Fransız seyyahı Bertrandon de la Broquière her yerde İbrâhim Bey'in hâtırasını duyduğunu nakleder. Bundan anlaşıldığına göre yigit bir insan olan İbrâhim Bey, Karamanlılar'ın yardımcıları ile Çukurova'yı Memlük hâkimiyetinden kurtarıp müstakil olarak idare etme gayesini taşımıştır. İbrâhim Bey'den sonra Sîs, Tarsus ve Ayas Kahire'den gönderilen valiler tarafından yönetilmek üzere Çukurova'da Memlük hâkimiyeti kuvvetle yerleştirildi. Ramazanoğulları Beyliği önemini kaybetti, beyleri de boy beyi durumuna düştü.

833'te (1430) Memlük Sultanı Barsbay'ı ziyarete gelen Türkmen beyleri arasında Özer oğlu Dâvud ve Varsak beyleri yanında Adana ve Misis hâkimi Ramazanoğlu Mehmed Bey'in de adı geçer. 838 Zilkadesinde (Haziran 1435) Halep valisine ulaşan bir haberde Barsbay'ın hasmı olan Canbeg Süfî ile Ramazanoğlu Mehmed b. Gündoğdu'nun Elbistan'a vardıkları bildirilir. Ertesi yıl Karamanoğlu İbrâhim Bey yanında Ramazanoğlu olduğu halde Kayseri üzerine yürüdü ve Dulkadiroğlu Nâsirüddin Mehmed Bey'i yenerek bu şehri geri aldı. Kaynaklarda İbrâhim Bey'e refakat eden

Ramazanoğlu'nun kimliği açıklanmamaktadır.

843 (1439-40) yılında Ramazanlı beyi olarak Eylük'ün adına rastlanır ve Adana ve Misis hâkimi olarak anılır. Eylük Bey, aynı yıl Kahire'ye giderek âsi Halep valisi Tanrıvermiş'e yardımda bulunduğu için Mûsâ b. Kara'nın cezalandırılmasını Sultan Çakmak'tan rica etti. Çakmak, Eylük'e emirlik tevcih ettikten başka Halep valisine ona her türlü yardımı yapmasını emretti. Halep valisi, Ramazanlı beyine binbaşı Hoşkadem kumandasında 100 atlı verdi. Eylük de Ramazanlı ve Özerli Türkmenleri'nden 1000 kişi topladı. Bir geçitte yapılan vuruşmada Mûsâ öldüğü gibi Eylük ve Hoşgeldi de aynı âkibete uğradı. Halep'ten gelen askerlerden ancak altı kişi yaralı olarak geri dönebildi ve ağırlığın hepsi Emîr Mûsâ'nın Varsaklar'ı eline geçti (843/1439-40).

861'de (1457) Ramazanoğulları'nın başında Dündar Bey bulunuyordu. Dündar Bey, bu tarihten az önce Karamanoğlu İbrâhim Bey'in eline geçmiş olan Tarsus'u geri almak için Mısır'dan gönderilen Devâdâr Sungur'a yardım etmişti. Vuku bulan savaşta Karamanlılar yenildi ve Tarsus geri alındı. Âlî Mustafa Efendi, Dündar Bey'in 866'da (1461-62) Ramazanlı beyi olduğunu yazdıktan sonra Dündar'a Hasan Bey'in, ona da Gazi Bey'in halef olduğunu bildirir.

Dulkadirli Şehsuvar Bey'in Memlükler'e karşı giriştiği istiklâl mücadelesinde Ramazanoğlu Memlükler'e sâdik kaldı. 874'te (1469-70) Malatya Valisi Korkmaz'la birlikte Şehsuvar Bey'i ağır bir yenilgiye uğrattığı gibi Şehsuvar'ın adamlarından Sis'i geri aldı. Fakat ertesi yıl Şehsuvar Bey ile karşılaşan Ramazanoğlu yenildi ve Ayas Kalesi Dulkadirîliler'in eline geçti. Adı kaynaklarda belirtilmeyen bu Ramazanoğlu'nun Ömer Bey olduğu anlaşılmaktadır. 875'te (1470-71) Memlük ordusu başkumandanı Yaş (Yaşı) Bek ez-Zâhirî'nin sağ yanında Dulkadroğlu Şah Budak, Eslemezoğlu Mehmed (Avşar), Bozcaoğlu Halil (Bayat), İnalıoğlu Hamza (Bayat ?), Gündüzoğlu (Avşar) olmak üzere Bozoklar, sol yanında da Ramazanoğlu Ömer (Yüregir), kardeşi Dâvud ve diğer beyler olmak üzere Üçoklar oturmuştu. Memlük Sultanı Kayrtbay 882'de (1477) Antakya'da iken huzuruna gelen Ramazanoğlu'nun bu Ömer Bey olduğu anlaşılmaktadır. Onun 890'da (1485) hâlâ beyliğin başında bulunduğu bilinmektedir. Aynı yıl Ömer Bey, Özeroğlu Mekkî Bey ve Gündüzoğlu Mehmed Bey ile birlikte, Adana'yı almış bulunan Osmanlı kuvvetlerine karşı giriştiği bir savaşta yenildi

ve esir alınarak İstanbul'a gönderildi. Ömer Bey'in âkibeti hakkında bilgi yoktur.

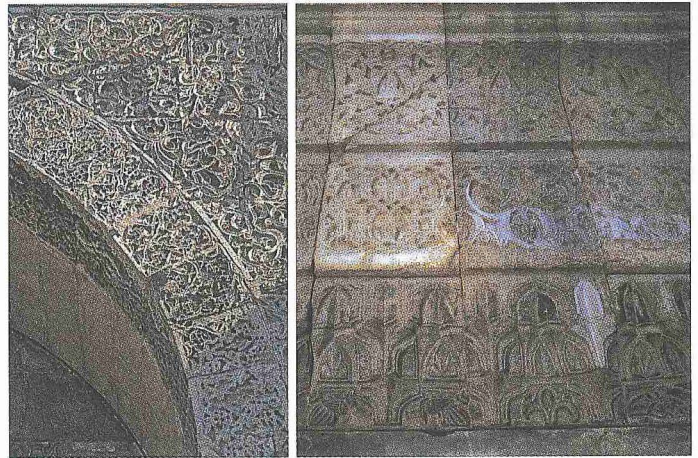
XV. yüzyılın sonları ile XVI. yüzyılın başlarında Ramazanoğulları Beyliği'nin başında Halil Bey bulunuyordu. Halil Bey'in mezar kitâbesinde babasının Dâvud olduğu yazılıdır. Bu bey Ömer Bey'in kardeşi Dâvud'dur. Cenâbî ve Âlî Mustafa Efendi'ye göre Dâvud beylik etmiştir. Âlî'ye göre Dâvud 885'te (1480) Diyarbakır taraflarında yapılan bir savaşta ölmüş ve Halep'te gömülmüştür. Burada zikredilen savaşla, aynı yıl Memlükler ile Akkoyunlular arasında yapılan ve birincilerin yenilmesiyle sonuçlanan Ruha (Urfa) savaşı kastedilmiş olmalıdır. Bu savaşta Memlük ordusunun başkumandanı Yeşbeg esir alınarak hayatına son verilmiştir. Âşıkpaşazâde'nin bildirdiği üzere Ömer Bey 890 (1485) yılında hâlâ Ramazanoğlu beyi olduğuna göre Dâvud'un Ömer Bey'den önce beylik yaptığını veya Ömer Bey'in bir ara mâzul bulunduğunu, Dâvud'un ölümünden sonra tekrar beyliğin başına geçtiğini kabul etmek gerekir. Diğer taraftan kitâbelerde ve Osmanlı kaynaklarında Dâvud'un babasının İbrâhim adını taşıdığı görülmür. Bu İbrâhim'in 830'da (1427) öldürülen İbrâhim Bey olduğu şüphelidir. Âlî Mustafa Efendi de Dâvud'un babası İbrâhim'in babasının Mehmed olduğunu yazar, ancak bu İbrâhim'e dair hiçbir işaret yoktur. Bu sebeple Dâvud ile Ömer beyler, kesin olmamakla birlikte 1427'de Kahire'de hayatına son verilen İbrâhim Bey'in oğulları kabul edilebilir.

Halil Bey'in otuz yıl beylik yaptığı söylenir. Buna göre o 890'da (1485) Osmanlılar tarafından esir alınan Ömer Bey'in yerine geçmiş olabilir. Halil Bey mezar kitâbesine göre 919 (1513) yılında vefat etmiştir. Onun ardından kardeşi Mahmud, Ramazanlı beyi olduysa da 920'de (1514) azledilerek yerine amcasının oğlu Selim Bey

getirildi. Bu sebeple Mahmud Bey İstanbul'a gidip Yavuz Sultan Selim'e sığındı. Yavuz Sultan Selim, Mahmud Bey'e büyük itibar gösterdi, 200.000 akçelik dirlik verdi, seferde yanında bulunma imtiyazını bahşetti (Şâban 921 / Eylöl 1515) ve ertesi yıl yapılan Memlük seferine Mahmud Bey de katıldı. Ordu Malatya'dan Halep üzerine yürürken Ramazanoğulları'ndan bir diğeri gelerek padişaha itaatini bildirdi. Mercidâbık zaferini (25 Receb 922 / 24 Ağustos 1516) müteakip yapılan tevcihler esnasında Mahmud Bey'e Ramazanoğulları Beyliği verildi. Mısır seferinde büyük yararlılık gösteren Mahmud Bey, Ridâniye'de yapılan savaşta (28 Zilhicce 922 / 22 Ocak 1517) sol kolda yer aldı ve çarpışmalar sırasında hayatını kaybetti; yerine Kubâd Bey getirildi. Fakat az sonra yine Ramazanoğulları'ndan birine (herhalde Halil Bey'in diğer oğlu Pîrî Bey) Çukurova hâkimliği verildi, bundan dolayı Kubâd Bey'in elinde yalnız Adana şehri kaldı.

Çok geçmeden Ramazanoğulları Beyliği sadece Pîrî Bey'e tevcih edildi. Pîrî Bey'e ait ilk kitâbe 926 (1520) tarihlidir. Âlî Mustafa Efendi'ye göre Pîrî Bey, Kanûnî Sultan Süleyman'ın teveccühüne nâil olmuştur. Hatta onun beylik yapması için Kubâd Bey ve diğer kardeşleri bir müddet Rumeli'nde oturtulmuştur. Pîrî Bey'in, 932'de (1526) Bozok'ta Sevgülen boyu beyi Mûsâ ve Dulkadir hânedanından Zünnûn'un birlikte çıkardıkları isyanın bastırılmasında yardımcı görüldüğü gibi kendi idaresindeki yerlerde Veli Halife (Karaisalı kazasında), Domuzoğlu (Berendi'de) ve Yenice Bey (Tarsus'ta) gibi Safevî taraftarlarının giriştikleri ayaklanmaları da bastırdığı bilinmektedir. Pîrî Bey daha sonra Karaman, Halep ve Şam beylerbeyliklerinde bulundu, yeniden Adana hâkimliğine döndü ve burada vefat etti. 974'te (1567) Adana san-

Ramazanoğulları
dönemine ait
Adana
Akcamescid'in
ve Adana
Çarşı
Hamamı'nın
kapısındaki
taş süslemelerden
bir detay

çağına küçük oğlu Derviş Mehmed Bey tayin edildi. Avcı kuşların tedavisinde ihtisas sahibi, dürüst ve cömert bir insan olan Derviş Bey içki ve esrara düşkünlüğü yüzünden ancak altı ay beylik yapabildi, vefatı üzerine Sîs sancak beyi olan ağabeyi İbrâhim Adana hâkimi oldu. İbrâhim Bey amcasının oğlu Hüseyin ile birlikte Kıbrıs seferine katıldı (978/1570) ve 991'de (1583) İran seferine çıkan Serdar Ferhad Paşa'nın ordusuna ilhaki istendi. Fakat bu karar değiştirilerek oğullarından Sîs sancak beyi Ahmed'in İran seferine katılması, kendisinin de Halep'in muhafazasında bulunması bildirildi (21 Rebûlâhîr 993 / 22 Nisan 1585). Receb 995'te (Haziran 1587) oğlu Mehmed Bey Adana hâkimi idi. Buna göre İbrâhim Bey Rebûlâhîr 993 (Nisan 1585) ile Receb 995 (Haziran 1587) tarihleri arasında ölmüştür. Osmanlı belgelerinden İbrâhim Bey'in hâkimliği zamanında Tarsus'ta Ahmed'in (988/1580) ve ertesi yıl Ömer Bey'in sancak beyi olduğu anlaşılmaktadır. Bu beylerin Ramazanoğulları hânedanından olmaları muhtemeldir.

III. İbrâhim Bey'in Mehmed, Ahmed ve İsmâil adlı oğullarından Mehmed Bey Adana hâkimi oldu. Mehmed Bey 14 Ramazan 1013'te (3 Şubat 1605) öldü, yerine oğullarından Pîr Mansûr tayin edildi. Ancak Mehmed Bey, paşa unvanı ile başka eyaletlerde beylerbeyilik yaparken oğullarından İbrâhim Bey Adana hâkimliğinde bulundu. Bu IV. İbrâhim Bey olup 1013 (1605) yılında hayattaydı. Pîr Mansûr'un 1017'de (1608) beyliği bıraktığına dair bir rivayetin bulunduğu bildirilir. Pîrî Mehmed Paşa'nın kardeşi Kubâd Bey ise Karaman, İç-il, Aclûn ve Trabzon'da sancak beyliği yaptıktan sonra Basra beylerbeyi oldu, ardından Halep ve Van'da beylerbeyilikte bulundu ve 966 (1558-59) yılında vefat etti. Âlî Mustafa Efendi, Pîrî Reis'in öldürülmesinde onun İstanbul'a ulaştırdığı gerçek dışı sözlerin önemli rolü olduğunu yazar. Kubâd Paşa'nın oğulları da beylerbeyilik mevkiine kadar yükselmiştir.

Ramazanoğulları, Çukurova'da Üçoklar üzerinde hâkimiyet kurup onları kendilerine tam olarak bağlayamadıkları gibi Özeroğulları, Kara İşâ, Kuştemür (Koştemür), Kosunlu, Ulaş ve diğer aileler de onları metbû tanımamış görünmektedir. Bunun asıl sebebi Çukurova'da Ayas, Sîs ve Tarsus olmak üzere üç Memlûk valiliğinin bulunmasıdır. Bu valilikler Ramazanoğulları'nı, Özeroğulları'nı ve diğer Üçoklu aileleri göz altında tutuyordu. Ramazanoğulları'nın Karamanoğulları ile münasebetleri daima dostça olmuştur. Osmanlı sınırları Toros-

lar'a dayanınca Üçoklu Türkmenleri'nin durumu ile yakından ilgilenilmiş ve onların Ertuğrul Bey'in babası Süleyman Şah'ın emrindeki Oğuz topluluğundan oldukları söylenilerek kendilerine sahip çıkmıştır.

Memlûkler devrinde Ramazanoğulları umumiyetle sadece Adana ve Misis yörelerini idare etmiştir. Bu topraklar üzerindeki idarelerine Memlûkler'in karışmadığı ve elde edilen gelirlerin tamamen kendi tasarruflarında olduğu bilinmektedir. Osmanlı devrinde beyliğin hukukî statüsü "ocaklık" diye nitelendirilmiştir. Bundan dolayı onlara "hâkim" unvanı ile hitap edilmekte, yazılarda Kırım hanlarına olduğu gibi "cenâb-i emâret-meâb" unvanı verilmekteydi. Fakat Ramazanoğulları, Osmanlı devrinde yalnız Adana hâkimleri diye tanınır. Adana hâkimleri, bu yörede kendilerine dirlik olarak tahsis edilen yerin geliriyle geçinmek zorunda bırakılmıştır. Bu sebeple Ramazanoğulları'nın durumu sancak beylerinkinden çok farklı değildir; tek istisna hâkimliğin babadan oğula geçmesidir. Ramazanoğulları'nın Adana ve Tarsus'ta çeşitli imar faaliyetlerinde bulundukları bilinmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, TD, nr. 69, 177, 229, 550, 969; İbn Hatîb en-Nâsiriye, *ed-Dürü'l-müntehab*, Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 2036, vr. 68^b, 70^a; Makrîzî, *es-Sûlûk* (Ziyâde), II, 874, 921; III, 449, 504, 506, 511, 929, 966, 1039, 1142; İbn Hacer, *İnbâ'u'l-gûmr*, I, 273, 275-276; II, 138-139, 140-141; V, 4, 19; VII, 168, 226, 227-228, 258, 303-304, 313, 355, 362; Bedreddin el-Aynî, *İkdu'l-cümân*, Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 2395, vr. 565^b; nr. 2396, vr. 271, 417, 442, 464, 467, 476 vd., 571, 605, 607, 619, 670; Bertrandon de la Broquière, *Le Voyage d'outremer* (ed. Ch. Schefer), Paris 1892, s. 87, 90 vd., 117 vd.; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire* (Popper), VI, 8, 58, 344, 365, 392, 400, 404, 732; İbn Ecâ, *Târihu'l-emîr Yeşbek ez-Zâhirî* (nşr. Abdülkâdir Ahmed Tuleymât), Kahire, ts. (Dârü'l-fikri'l-Arabî), s. 73; Âşıkpaşazâde, *Târih*, s. 216, 225 vd.; İbn İyâs, *Bedâ'i'u'z-zühûr*, III, 38, 48; IV, 118, 191, 193, 268, 378; Haydar Çelebi, *Rûznâme* (Feridun Bey, *Münşeât* içinde), I, 470, 478 vd., 485, 491, 495; Celâlzâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü'l-memâlik*, Süleymaniye Ktp., Fâthî, nr. 4423, vr. 130^b, 132^b; Cenâbî Mustafa Efendi, *el-Aylemü'z-zâhir*, Süleymaniye Ktp., Reisülküttâb, nr. 608, vr. 483^b, 484^a; Âlî Mustafa Efendi, *Künhü'l-ahbâr*, İstanbul, ts., III/3, s. 56-62; M. von Oppenheim, *Inschriften aus Syrien, Mesopotamien und Kleinasien*, Leipzig 1909, s. 109-114; *Düvel-i İslâmiyye*, s. 313-318; Yılmaz Kurt, "Ramazanoğulları Beyliği", *Türkler* (nşr. Hasan Celal Güzel v.dğr.), Ankara 2002, VI, 816-823; Faruk Sümer, "Çukurova Tarihine Dâir Araştırmalar (Fetihden XVI. Yüzyılın İkinci Yansına Kadar)", *TAD*, I/2 (1963), s. 1-112; a.mlf., "Ramazan Oğullarına Dâir Bazı Yeni Bilgiler", *TDA*, sy. 33 (1984), s. 1-10; a.mlf., "Ramazan-Oğulları", *İA*, IX, 612-620; Halil Sahillioğlu, "Ramazanoğullarından Davud Bey Oğlu

Mahmud Bey Vakfiyesiyle Fağfur Paşa Oğlu Ali Bey Vakfiyesi", *VD*, sy. 10 (1973), s. 136-160; Ahmet Avanas, "Osmanlı Hakimiyetinde Ramazanoğulları Beyliği", *Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, sy. 4, Konya 1990, s. 81-88.

FARUK SÜMER

□ MİMARİ. Ramazanoğulları devrine ait mimari eserler başta Adana olmak üzere Kızıldağ yaylası, Tarsus ve Ceyhan'da bulunmaktadır. Adana'da Ramazanoğulları'na ait en eski eser 812 (1409) tarihli Akçamescid'dir. Kesme küfeki taşından inşa edilmiş kare planlı yapının üzeri tuğladan örölü pandantiflerle geçişi sağlanan kubbeyle örtülüdür. 1830 ve 1867 yıllarında tamir görmüştür. Tamir kitabesinin yanında vaktiyle iki kuş figürünün yer aldığı bilinmektedir. Bu figürler ebced hesabıyla yapının inşa tarihini (kuş: 406 × 2 = 812) belirtiyordu (bk. AKÇAMESCİD). 898'de (1493) inşa edilen Halil Bey Mescidi içten 6,70 × 5,60 m. ölçülerinde olup duvarları kesme taş ve moloz taş örgülüdür. Üzeri içten çapraz tonozla örtülü olan yapı dıştan düz toprak damlıdır. Ulucaminin doğusunda medresenin kuzeybatı köşesinde yer alan yapı halk tarafından Küçük Mescid olarak tanınmaktadır. Selçuklu ve Osmanlı mimarisıyla güneyden gelen Zengî ve Memlûk mimarisi etkilerinin bir arada görüldüğü ulucami 914-948 (1508-1541) yılları arasında yapılmıştır. Cami, yatık dikdörtgen planda mihraba paralel çapraz tonozlarla örtülü iki nefli bir yapı olup mihrap önü kubbelidir (bk. ULUCAMİ [Adana]). Caminin doğu yanına bitişik 6,30 × 5,50 m. ölçüsündeki türbe Pîrî Mehmed Paşa tarafından yaptırılmıştır. Üzeri sivri bir kubbe ile örtülüdür. Alt katta beşik tonoz örtülü bir mumyalık vardır. Burada üçünde

Tarsus Ulucamii

